

Nr 89.

Av herr **Sandén**, om ändring i grunderna för statsunderstöd åt sjukhusbibliotek.

Vid 1937 års riksdag framlade jag i en motion (I: 157) förslag om ändring i grunderna för statsunderstöd åt sjukhusbibliotek, gående ut på en höjning av anslagsmaximum från en till två kronor per sängplats, för år räknat. En skrivelse i detta syfte hade i augusti 1936 ingivits till Kungl. Maj:t från Sveriges allmänna biblioteksörening, som bland annat anförde följande.

Bibliotek vid sjukvårdsinrättningar ha visat sig ha en stor uppgift att fylla. Att hjälpa de sjuka att få de långa timmarna att gå är en uppgift av största vikt, och läsning torde i många fall vara att räkna som den idealiska sysselsättningen. Man har därvid inte bara att tänka på dem, som redan tillhöra de regelbundna läsarnas kategori, utan även på dem, som under en sjukdom få ett annars sällan återkommande tillfälle att odla sina intressen. Också den rena förströrelseläsningen har i detta fall ett stort berättigande. Härtill kommer, att den medicinska sakkunskapen numera i allt större utsträckning räknar med värdet av denna rekreation, som tillika innebär en avkoppling från sysslandet med den egna sjukdomen.

Trots att möjligheten till statsunderstöd säkerligen på många håll stimulerat till inrättandet av bibliotek och även i övrigt betytt ett bättre tillgodo-seende av här föreliggande behov, kvarstår emellertid faktum, att det fortfarande existerar ett mycket stort antal sjukvårdsinrättningar utan statsunderstödda bibliotek. Härtill kommer, att de existerande biblioteken i många fall åtnjuta allt för knappt tillmätta anslag för att verkligen, i den utsträckning som vore önskvärt, kunna stå till tjänst.

Skolöverstyrelsen tillstyrkte förslaget, men saken upptogs ej av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen. Min ovannämnda motion avstyrktes av statsutskottet. Utskottet förklarade sig beakta önskvärdheten av att den biblioteksform, som i motionen avsågs, erhöle största möjliga stöd från det allmännas sida. Under hänvisning till svårigheterna att tillförlitligt bedöma förslagets ekonomiska konsekvenser förklarade sig utskottet förutsätta att Kungl. Maj:t ägnade uppmärksamhet åt frågan och verkställde erforderlig utredning. I samband härmed anslöt sig utskottet till departementschefens uttalande, att biblioteksverksamheten vid sjukvårdsinrättningarna syntes kunna i hög grad befrämjas genom det samarbete mellan sjukvårdsinrättningarna och de kommunala folkbiblioteken, varom gällande författning gav anvisning. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets utlåtande.

Sveriges allmänna biblioteksörening återkom i augusti 1937 med skrivelse i ärendet till Kungl. Maj:t. Skrivelsen remitterades till skolöverstyrelsen, som avgav yttrande den 26 november 1937. Till utlåtandet ha fogats av överstyrelsen infordrade yttranden från centralbibliotekarierna och biblioteka-

	Antal bibliotek	Antal band	Antal utlån	Ortsbidrag	Statsunderstöd
<i>1921</i>					
Lasarett	2	224	455	296:—	296:—
Tuberkulossjukhus	5	2 426	817	1 440: 10	556:—
Summa	7	2 650	1 272	1 736: 10	852:—
<i>1926</i>					
Lasarett	23	7 885	19 909	5 167: 20	3 319:—
Tuberkulossjukhus	15	12 738	41 189	2 313:—	1 813:—
Vårdanstalter för barn	1	686	3 693	150:—	150:—
Anstalter för vanföra	2	1 091	2 868	133:—	133:—
Försörjningsinrättningar	3	3 395	12 654	950:—	703:—
Kuranstalter	1	253	2 021	120:—	120:—
Summa	45	26 048	82 334	8 833: 20	6 238:—
<i>1931</i>					
Lasarett	31	18 888	32 345	8 311:—	5 595:—
Epidemisjukhus	1	40	200	66:—	66:—
Tuberkulossjukhus	20	21 148	54 630	4 385:—	3 211:—
Vårdanstalter för barn	2	1 688	3 432	300:—	300:—
Anstalter för vanföra	1	—	—	101:—	101:—
Försörjningsinrättningar	2	5 540	7 681	900:—	700:—
Kuranstalter	1	467	2 070	120:—	120:—
Summa	58	47 771	100 358	14 183:—	10 093:—
<i>1936</i>					
Lasarett	40	31 114	99 169	11 053:—	6 330: 80
Epidemisjukhus	1	348	—	66:—	56: 10
Tuberkulossjukhus	24	33 991	79 645	5 613: 15	3 663: 50
Vårdanstalter för barn	2	2 524	8 966	450:—	382: 50
Anstalter för vanföra	1	190	729	103:—	87: 55
Försörjningsinrättningar	2	8 925	10 848	700:—	595:—
Kuranstalter	1	594	1 900	100:—	85:—
Vårdanstalter för kroniskt sjuka ..	3	400	1 047	322:—	202: 30
Anstalter för sinnessjuka	1	919	2 715	300:—	255:—
Öppen vård av psykiskt sjuka	1	21	—	200:—	170:—
Diverse sjukvårdsinrättningar	1	108	348	30:—	25: 50
Summa	77	79 134	205 367	18 937: 15	11 853: 25

rien vid stifts- och landsbiblioteket i Linköping. Ur yttrandet må följande anföras.

Överstyrelsen vill först framhålla, att det sålunda införskaffade nya materialet stöder dess tidigare uttalade uppfattning, att sjukhusbiblioteken ha en mycket stor uppgift att fylla såväl ur allmänt social synpunkt som ur ren folkbildningssynpunkt. Om överstyrelsen rätt uppfattat från läkarhåll i olika sammanhang gjorda uttalanden, torde också från medicinsk utgångspunkt mycket viktiga skäl tala för inrättandet av väl utrustade bibliotek vid våra sjukhus.

Till närmare belysning av sjukhusbiblioteksfrågan har överstyrelsen utarbetat en statistisk sammanställning belysande utvecklingen sedan statsunderstöd första gången utgick år 1921.

Som av den lämnade statistiska framställningen jämförd med de infördrade yttrandena framgår har sjukhusbiblioteksverksamheten, sedan stats-

understöd år 1921 första gången anvisades, högst väsentligt tilltagit i omfattning. Till en början avsåg den endast några få sjukhus, men har, särskilt under senaste tid, betydligt utvidgats.

Utvecklingen har, som från olika håll omvitnats, påskyndats genom de ovannämnda på överstyrelsens förslag år 1930 utfärdade föreskrifterna angående möjlighet till särskilt statsunderstöd till kommunalt folkbibliotek, som bedriver biblioteksverksamhet vid sjukhus. Före dessa bestämmelsers tillkomst utgingo statsunderstöd allenast under förutsättning att sjukhuset självt bedrev verksamheten i fråga. — — —

De erhållna uppgifterna giva vidare en klar uppfattning av svårigheterna för en rationell verksamhet på hithörande område och giva därjämte ytterligare utgångspunkter för att bedöma kostnaderna härför.

Personalkostnaderna sammanhänga helt och hållet med vilken form biblioteksverksamheten har. I de fall, då såväl utlåning som annat arbete helt och hållet ombesörjas av sjukhusets egen personal, kan kostnaden hållas relativt låg, även om arbetet icke uppfattas som en del av vederbörandes sjukhustjänstgöring; utgifterna för personal belasta — om de över huvud synas i budgeten — ej bibliotekets stat utan sjukhusets. Detta gäller framför allt dels de mindre sjukhusen av olika kategorier, dels en del sjukvårdsinrättningar av särskild karaktär som till exempel tuberkulos-, epidemi- och sinnessjukhus. Vad sinnessjukhusen beträffar, är vidare att märka, att de i huvudsak äro statliga, varför de ej höra in i här föreliggande sammanhang.

Helt annorlunda förhåller det sig, där personal från vederbörande stads- eller folkbibliotek ombesörjer biblioteksverksamheten eller där rent av särskilt utbildad arbetskraft — sorterande under chefen för det kommunala biblioteket — är anställd helt och hållet för sjukhusbiblioteksverksamheten. I sådana fall torde man undantagslöst använda den mera intensiva utlåningsformen med en bokvagn, som föres runt bland patienterna. Att denna anordning vid flertalet sjukvårdsanstalter är livligt att tillråda ligger i öppen dag och bestyrkes av Sveriges allmänna biblioteksförnings skrivelse och den därtill fogade småskriften. Lika uppenbart är, att härför kräves mer arbetskraft. Avgörande för personalbehovet blir bland annat frågan, hur ofta utlåning sker. I regel utlånas böcker en gång i veckan på varje avdelning; blott vid något enstaka sjukhus har man på grund av personalbrist varit tvungen att alternera mellan olika avdelningar, så att varje avdelning endast fått besök varannan vecka. Mycket sällan har en utlåning två gånger i veckan — ett önskemål, som framförts i Danmark beträffande motsvarande bibliotek — varit möjligt att genomföra.

Efter en ingående detaljkalkyl kommer överstyrelsen till det resultatet, att vid sjukhus, där man använder den, i varje fall för de större sjukhusen i regel önskvärda arbetsformen med böckernas kringförande i bokvagn genom biblioteksutbildad personal, personalkostnaden ej kan beräknas lägre än till två kronor per sängplats.

Vad beloppet för bokinköp beträffar finner överstyrelsen samstämmade erfarenheter från olika håll styrka en normalsiffra om 2—2:50 kronor per sängplats. Till de båda ovan angivna utgiftsposterna kommer ett efter de lokala förhållandena varierande mindre belopp för övriga kostnader. Härmed skulle man komma till en kostnad om sammanlagt minst fyra kronor per sängplats.

Det sagda gäller i första hand om bibliotek, där böckerna av bibliotekspersonal föras kring på bokvagn. I de fall, då sjukhuspersonal användes, kan

personalkontot möjligen hållas något lägre än enligt föregående alternativ, men bokkontot blir då i stället högre, då man ej har samma möjligheter att räkna med komplettering från respektive stads- eller folkbibliotek.

Annorlunda förhåller det sig däremot, som redan ovan framhållits, dels vid vissa särskilda typer av anstalter (av vilka sanatorierna äro de största), dels vid mindre anstalter, till exempel sjukstugor. I själva verket torde emellertid skillnaden ej nämnvärt påverka det sammanlagda anslagsbehovet. I lungots-sanatorier, där de sjuka till stor del vistas uppe och utlåningsapparaten därmed i viss utsträckning kan förenklas, kan personalkontot hållas mycket lågt, under det att bokkontot blir relativt högt i förhållande till sängplatsernas antal. Man måste taga hänsyn till att patienterna äro långliggare och att de i mycket hög grad äro i behov av den rekreation och de bildningsmöjligheter, som ett bibliotek erbjuder. I de mindre sjukvårdsanstalterna, till exempel sjukstugorna, bli personalkostnaderna lägre eller kunna helt bortfalla, men av nära till hands liggande skäl måste även här bokbehovet per sängplats bliva relativt högre.

Om alltså en fullgod anordning av biblioteksarbetet vid sjukhusen förutsätter en sammanlagd kostnad av minst fyra kronor per sängplats, kunna de nuvarande statsanslagsmöjligheterna ej anses tillräckliga för att uppmuntra till en rationell anordning av sjukhusbiblioteken. Överstyrelsen finner sig alltså böra tillstyrka en ökning av maximianslaget till sjukhusbibliotek från en till två kronor per sängplats under förutsättning av minst lika stort ortsbidrag.

Om det slutligen gäller att söka beräkna det *sammanlagda anslagsbehov av statsmedel*, som skulle bli följden av en förhöjning av maximum från en till två kronor per sängplats, så har man där att ta hänsyn till ett par olika synpunkter.

Till en början gäller det att bedöma, i vad mån förbättrade statsunderstöds-möjligheter skulle leda till ökade lokala anslag för redan befintliga bibliotek, så att de olika sjukvårdsinrättningarnas bibliotek verkligen komme att utnyttja statsunderstödet ända upp till maximigränsen. Men därtill kommer frågan, huruvida sjukhusen i större utsträckning än hittills kunna förväntas inrätta nya bibliotek. Ett maximum av två kronor förutsätter ett lokalt bidrag om två kronor per sängplats. Sannolikheten talar givetvis för att man på lång sikt har att räkna med såväl ett stort antal nya bibliotek som en förhöjning av ortsbidragen. Däremot tala knappast erfarenheterna varken från den hittillsvarande sjukhusbiblioteksverksamheten eller biblioteksverksamhetens utveckling i stort sett i vårt land för att man skulle ha att räkna med en sådan förhöjning överlag omedelbart. Den ovan lämnade statistiska översikten visar, att sjukhusbiblioteksverksamheten, fastän möjlighet till statsunderstöd förelegat redan från och med 1921, utvecklats ganska långsamt. Antagligt är, att införandet nu av ökade möjligheter till statsunderstöd skulle ge verksamheten en kraftig stöt framåt, detta så mycket mera som man inom biblioteksstyrelserna på många håll torde ha diskuterat frågan om grundandet av sjukhusbibliotek eller en effektiv omorganisation av dessa, och därvid i regel ställt sig starkt sympatisk till tanken men av ekonomiska skäl ej vågat taga ett initiativ.

Varje försök till en uppskattning av de belopp, som till en början skulle tagas i anspråk, måste givetvis bli i hög grad ovisst. För kalenderåret 1937 (då fulla statsunderstöd utgå i motsats till 1936, då anslagen utgingo med 15 % reduktion) räknar överstyrelsen med sannolikheten av en medelsåtgång

om cirka 15 000 kronor. Sammanlagda antalet sängplatser vid alla de sjukhus, som äro berättigade till statsanslag för sina bibliotek, uppgår till cirka 45 000. Maximiåtgången skulle alltså med nuvarande grunder för statsunderstöd vara 45 000 kronor och efter här ifrågasatt förändring 90 000 kronor. Överstyrelsen har ansett sig böra uppskatta den sannolika medelsåtgången första året efter en dylik förändring till 30 à 40 000 kronor.

Överstyrelsen föreslår, att — som i motsvarande fall tidigare skett — de erforderliga nya bestämmelserna träda i kraft först med nytt kalenderår, alltså från och med den 1 januari 1939. Någon uppräknig med hänsyn härtill av folkbiblioteksanslaget för budgetåren 1938/1939 erfordras ej, i det att anslag till sjukhusbibliotek för kalenderåret 1939 ej utanordnas förrän under budgetåret 1939/1940.

De synpunkter, som sålunda från olika håll framförts, styrka mig ytterligare i min tidigare uppfattning angående vikten av ett ökat statligt understöd åt sjukhusbiblioteken. Dessa bibliotek ha, rätt skötta, en stor uppgift att fylla från olika synpunkter; socialt sett innebära de en stor tillgång för de sjuka, och även ur ren sjukvårdssynpunkt torde de numera tillerkännas en avgjord betydelse.

Med stöd av vad ovan anförts får jag hemställa,

att riksdagen måtte besluta en förhöjning av maximum för statsunderstöd åt bibliotek vid sjukvårdsinrättningar till två kronor per sängplats för år räknat.

Stockholm den 22 januari 1938.

John Sandén.

